

З. М. Бурик,
*д. держ. упр, старший викладач кафедри регіонального управління
та місцевого самоврядування, ЛРІДУ НАДУ при Президентіві України*

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.7.96

ОБСЛУГОВУЮЧА КООПЕРАЦІЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: ДОСВІД ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВ ЄС

Z. Buryk,
*Doctor of Public Administration, Senior Lecturer of the Department of Regional Administration
and local government of LRIDA NAPA under the President of Ukraine*

SERVING RURAL COOPERATION: EXPERIENCE OF EU POLICY

У науковій статті проаналізовано та узагальнено досвід держав Європейського Союзу щодо обслуговуючої кооперації сільських територій. Наведено статичний аналіз щодо кількості підприємств обслуговуючої кооперації, кількості працюючих у них та обсягів виробництва і доходності. Наведено та виокремлено основні заходи державного регулювання аграрного сектора економіки США, Канади і країн Європейського союзу, зокрема стимулюючі та ринкові заходи. Виявлено, що основними серед них є: державна фінансова підтримка обслуговуючої кооперації (державні дотації, пряме державне фінансування, пільгове оподаткування та пільгове кредитування), надання державної допомоги щодо уникнення загроз та катастроф. Встановлено, що стимулювання обслуговуючої кооперації може здійснюватись у формі: 1) державної підтримки (фінансової та нефінансової, прямої та непрямої); 2) підтримки фондів (міжнародних, європейських та національних) через надання грантових програм; 3) підтримки органів влади місцевого рівня, оскільки вони найбільш зацікавлені у кооперації. Встановлено, що різновидами державної та іншої підтримки обслуговуючої кооперації є: 1) інформаційна та консультативна підтримка (підготовка кадрів, та пошук кадрів відповідного профілю, консультування на всіх етапах формування і роботи кооперації: фінансове, аудиторське, маркетингове та проектне); 2) створення нових організаційно-правових форм, зокрема, об'єднань, союзів та кластерів; 3) фінансова підтримка кооперативних об'єднань.

The scientific article analyzes and summarizes the experience of the European Union countries regarding the provision of cooperative rural areas. The static analysis of the number of enterprises of service cooperation, the number of employees working in them and the volumes of production and profitability are presented.

The main measures of state regulation of the agrarian sector of the economy of the USA, Canada and the European Union countries, in particular stimulating and market measures, are outlined and outlined. It was revealed that the main ones are: state financial support for service cooperation (state subsidies, direct state financing, preferential taxation and preferential lending), provision of state aid for avoiding threats and disasters.

It has been established that stimulation of service cooperation can be carried out in the form of: 1). state support (financial and non-financial, direct and indirect); 2). support of funds (international, European and national) through grant programs; 3). support local authorities, as they are most interested in co-operation. It has been revealed that from the point of view of entrepreneurship, the service cooperation enables to increase the turnover of agricultural production, increase the productivity of the enterprise, expand opportunities for product promotion in the market and export of products. The essence and advantages of formation of unions of agricultural cooperatives in the present conditions are determined.

Perspective directions of state support of service cooperatives of the EU states are formed, in particular prevention of deterioration of agricultural land, encouragement of development of co-production and green products, promotion of quality improvement of products of cooperatives, support of non-waste production and socially oriented and socially responsible production.

It is established that the types of state and other support of service cooperation are: 1) information and consulting support (training, personnel search of the relevant profile, consulting at all stages of the formation and operation of cooperation: financial, audit, marketing and project); 2) creation of new organizational and legal forms, in particular, associations, unions and clusters; 3) financial support of cooperative associations.

Ключові слова: державна підтримка, країни Європейського Союзу, обслуговуюча кооперація, сільські території.

Key words: state support, countries of the European Union, servicing cooperation, rural territories.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Побудова ефективних механізмів державної підтримки обслуговуючих кооперативів та фермерства в Україні є можливим за умов врахування та застосування усього інструментарію підтримки. Особливо актуальним є застосування фінансового та інформаційно-консультативного інструментарію. З цієї точки зору, врахування досвіду провідних європейських держав є важливим для удосконалення практики підтримки обслуговуючих кооперативів та фермерства в Україні, що робить дану проблематику надто актуальною в сучасних умовах.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Зарубіжним досвідом Європейського Союзу в обслуговуючій кооперації сільських територій займалися

такі науковці: Л. Булавка, М. Вернигора, Я. Гончарук, В. Горьовий, З. Збарський, І. Іртищева, В. Крупін, М. Кропиво, М. Лендел, А. Мокій, Л. Молдован, М. Одінцов, Г. Черевко та інших. Проте науковцями не було детально узагальнено досвід окремих держав для можливого їх застосування в Україні.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою наукової статті є узагальнення досвіду держав ЄС з перспективами можливого застосування в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У сучасному світі кооперативний рух є досить поширеним явищем, що активно впливає на економічні, соціальні й політичні процеси громадського розвитку. У світі налічується більше 600 млн кооперативів, більшість з яких об'єднані у Міжнародний кооперативний альянс, до складу якого входить 170 національних союзів із понад 70 держав. У країнах з розвинутою ринковою економікою кооперативні формування відігра-

Таблиця 1. Основні заходи державного регулювання аграрного сектора економіки США, Канади і країн Європейського союзу

Країни	Заходи державного регулювання аграрного сектора економіки	
	Ринкового спрямування	Спрямовані на структурні зрушення
США	Компенсації за 1 га посівних площ, виведених з обігу; підтримка цін для стабілізації доходів фермерів; пільгові кредити на укрупнення підприємств; підтримка методів обробітку ґрунту, що незначно впливають на навколишнє середовище за допомогою компенсаційних платежів	Пільгове кредитування виробництва окремих видів продукції; різні форми сприяння експорту; надання фінансової допомоги у вигляді інвестиційних надбавок; організація вільних економічних зон для залучення інвестицій
Канада	Підтримка цін для стабілізації прибутків фермерів, подібна до США; страхування доходу фермерів; державна гарантія відшкодування страхових платежів у визначених розмірах	Сприяння інвестиціям у розвиток окремих галузей і виробництв; програма підтримки окремих територій
Загалом по країнах ЄС	Компенсація за 1 га посівних площ, виведених з обігу; використання квот по молоку, м'ясу, цукру і тютюну; підтримка цін на маслинову олію і тверді сорти пшениці	Спільне фінансування програм розвитку найбільш слабких і нужденних територій; розробка індикативних планів економічного і соціального розвитку; організація вільних економічних зон для залучення інвестицій
Німеччина	Держава підтримує галузь, але не дотаційно чи прямим виділенням коштів. Зокрема можлива державна допомога соціального характеру окремим споживачам, гуманітарна допомога та гранти господарствам, які зазнали збитків після відновлення Німеччини	В аграрному секторі дуже високий рівень механізації
Нідерланди	Субсидії, програма гарантування частини позики. Держава фінансово підтримує ферми, де відмовилися від використання хімікатів та пестицидів	Розвивається не стільки зростання продуктивності, скільки сталий розвиток, інновації, покращання умов утримання тварин, використання відновлюваних джерел енергетики тощо
Франція	Особливою є і система оподаткування: розрахунок суми доходу, що підлягає оподаткуванню, проводиться виходячи з даних земельного кадастру, середніх показників вартості продукції, витрат виробництва, врожайності сільгоспкультур і продуктивності худоби. На підтримку аграріїв витрачається в середньому до 40 млрд євро на рік	Механізм дії пільгових кредитів для сільського господарства заснований на принципі державного погашення банком різниці між договірною процентною ставкою і ставкою пільгової позики, наданої фермеру. Поширені пільгові кредити
Польща	Безпосередня фінансова допомога аграріям (в 2016 році понад 14,8 млрд злотих (більше 3,4 млрд євро), допомога від держави і за завдану шкоду в результаті стихійних лих чи інших зовнішніх факторів	Малі фермерські господарства зможуть безпосередньо продавати свою продукцію замовникам, уникаючи посередників

Джерело: [9; 12, с. 46; 16].

ють вирішальну роль у системі взаємозв'язків аграрної сфери з іншими галузями виробництва. Крім того, світовий досвід доводить, що саме кооперативи займають провідне місце у просуванні та реалізації м'ясо-молочної та плодоовочевої продукції [17, с. 340].

Світовим досвідом доведено доцільність співпраці на кооперативних засадах. На сьогодні країнами-еталонами ефективного розвитку сільського господарства на кооперативних засадах є Швеція, Данія, Норвегія, Фінляндія, Ісландія, Нідерланди та Японія. Інституціональні зміни в агробізнесі цих країн довели ефективність такого виду бізнесу з-поміж інших його форм. Наприклад, у Фінляндії кооперативи виробляють до 40% продукції харчової промисловості. У Євросоюзі кооперативи забезпечують реалізацію 60% товарної продукції аграрного сектора, у скандинавських країнах — 80%, в Японії та Китаї — 90% [11, с. 241].

З точки зору підприємництва, обслуговуюча кооперація дає можливість підвищити товарооборот сільськогосподарського виробництва, підвищити продуктивність праці підприємств, розширити можливості для просування товарів на ринку та експортування сільськогосподарської продукції.

У розвинутих країнах Заходу, які є членами СОТ вже протягом багатьох років, широко практикується державна підтримка та захист таких кооперативних утворень, діяльність яких є суттєвим чинником ефективної діяльності всього АПК та забезпечення продовольчої

безпеки держави. Так, наприклад, в Італії, Франції, Німеччині передбачено звільнення кооперативів від оподаткування на перші 10 років діяльності та багато інших заходів державної підтримки. Для стимулювання розвитку інтеграції підприємств споживчої кооперації слід реалізувати ряд заходів на загальнодержавному рівні, а саме винести на розгляд Верховної Ради і Кабінету Міністрів України питання щодо внесення змін в чинні законодавчі акти про кооперацію, а також розробки пільгової системи оподаткування сільськогосподарських кооперативів [10, с. 5].

Європейські країни приділяють значну увагу питанням розвитку кооперації на селі. В них збут продукції відбувається переважно через сільськогосподарську кооперацію: 80% — Нідерланди, 50—52% Німеччина, Іспанія, в тому числі молоко від 65% у Бельгії до 100% у Норвегії, овочі і фрукти від 32% у Німеччині до 80% у Нідерландах, свинина від 15% в Італії до 96% у Данії, зерно від 20% у Великобританії до 70% у Франції. Кооперативи країн "старої" Європи реалізують 45—50% обсягу продукції харчової промисловості. У Франції функціонує 3,5 тис. сільськогосподарських кооперативів, що займаються переробно-збутовою діяльністю. До них треба додати 13,3 тис. зі спільного використання техніки. Широко розповсюджені також кооперативи штучного запліднення. Їхніми членами є дев'ять з десяти фермерів. У них зайнято більше 520 тис. працівників. Річний обіг кооперативів становить у середньому

77—80 млрд євро. У США частка кооперативів у переробці молока 82%, електропостачання 80%, у збуті продукції 30%, виробництві цукру 51%, кредитуванні 33%, в інформаційному забезпеченні 25%. У сільській місцевості Канади кооперативи відіграють основну роль у виробництві, збуті і переробці продукції. Вони є сучасними організаційними зі своєю експертизою і спільним ринком аграрної продукції, що дає їм можливість конкурувати з великими приватними підприємствами, і утримують значну частку товарного ринку в країні [8, с. 193].

Можна узагальнити основні заходи державної підтримки ринкового та перспективного спрямування за світовими регіонами: США, Канади, держав ЄС (Нідерландів, Франції, Німеччини, Польщі). Основними стимулами для розвитку обслуговуючих кооперативів є: пряме виділення державного фінансування, виділення квот для окремих видів продукції, пільгова система оподаткування, виділення пільгових кредитів, стимулювання безпосереднього продажу продукції від виробника до споживача, уникаючи посередницькі ланки оптового чи роздрібного продажу.

У Франції, функціонує 3 500 сільськогосподарських кооперативів, що займаються переробно-збутовою діяльністю. Мають фермери і 13300 кооперативів зі спільного використання техніки. Членами кооперативів різних видів є 9 із 10 фермерів. Тут зайнято біля 520 тис. працівників. А кооперативний річний оборот становить у середньому 77—80 млрд євро. Це й є місце кооперації в економіці сільського господарства. В Європі кооперація забезпечує основні канали збуту продукції, а саме: у Скандинавії 70%, у Нідерландах 65%, у Німеччині, Франції 52—55% (передусім кооперуються дрібні виробники молока, овочів, фруктів). У Канаді насамперед кооперуються виробники зерна. Держави-члени ЄС, США, Канада та деякі інші країни розв'язали проблему збуту продукції, вирощеної фермерами, шляхом підтримки створення ними прозорої постачальницької, заготівельно-збутової інфраструктури на засадах кооперації та її інтеграції з торгівлею, підприємствами харчової і переробної промисловості [12, с. 46].

Через систему кооперативів, реалізується понад 50% продукції молочарства в Бельгії, Великобританії, Польщі, а у Нідерландах, Австрії та Данії ця частка сягає 95%. Практично 90% молокозаводів у країнах ЄС та Північній Америці є кооперативними. Через свої кооперативи фермери продають понад 60% оливкової олії в Іспанії та Греції, 69% м'яса у Фінляндії, 72% фруктів та овочів у Бельгії, 95% вирощених квітів у Нідерландах, понад 50% зерна у Франції та Австрії зберігається на кооперативних елеваторах, що належать не посередникам, а безпосередньо товаровиробникам. У Франції близько 520 тис. працівників зайнято у кооперативах, і їх річний товарообіг становить у середньому 77—80 млрд євро, а на збут припадає близько 60% сільгосп-продукції. Переробно-збутову діяльність там ведуть 3500 сільськогосподарських кооперативів. За рахунок переробних кооперативів у Франції покривається 40—45% загального обсягу продукції [7].

У різних країнах кооперативні структури мають різну питому вагу в агробізнесі, але, однозначно, це потужна економічна сила, спрямована на розвиток аграрної сфери. А ефективність кооперативної діяльності

в економіці зарубіжних країн зумовлена, насамперед, принципами їх організації: добровільністю і рівноправ'ям партнерів, демократизмом в управлінні, правом розпоряджатися отриманими прибутками та господарською самостійністю [17, с. 340].

Стимулювання обслуговуючої кооперації може здійснюватись у формах: 1) державної підтримки (фінансової та нефінансової, прямої та непрямой); 2) підтримки фондів (міжнародних, європейських та національних) через надання грантових програм; 3) підтримки органів влади місцевого рівня, оскільки вони найбільш зацікавлені у стимулюванні розвитку споживчої кооперації. Розвиток споживчої кооперації стимулює загальний розвиток територій, підвищує рівень зайнятості та зменшує рівень продовольчих небезпек держав.

У державах ЄС всіляко стимулюється розвиток різних видів виробництва, пріоритетно, агровиробництва на сільських територіях, зокрема у двох напрямках: 1) на місцевому рівні — розширення податкової бази місцевого та локального рівнів шляхом проведення політики сільського розвитку "знизу догори", у результаті якої напрями та обсяги фінансової підтримки окремих соціальних сфер визначаються на місцях; 2) на підприємницькому рівні — стимулювання інвестицій аграрних підприємств у капітальне будівництво об'єктів соціального призначення [15, с. 109].

У країнах ЄС найбільшого поширення отримали дві групи кооперативів: перші займаються заготівлею, переробкою і збутом (оптовим і роздрібним) сільськогосподарської продукції, другі здійснюють оптову закупівлю засобів виробництва з їх наступним постачанням у господарства свої х членів. Європейський досвід свідчить, що збутові кооперативи в чистому вигляді зустрічаються рідко. У переважній більшості кооперативних об'єднань аграрної сфери продукція, отримана від товаровиробників, піддається певній обробці, пакуванню тощо. Це характерно для кооперативів молочної і м'ясної спеціалізації, власників лісу, кооперативів, що здійснюють вирощування сільськогосподарських культур, розведення птахів тощо. Вони мають значну частку на ринку сільськогосподарської продукції, зокрема в Данії 90% ринку товарного молока, масла, сиру, у тому числі на експорт, у країнах Скандинавії і Фінляндії 80% ринку м'ясо-молочної продукції. У Нідерландах понад половину обсягу реалізованої продукції припадає на переробно-збутові кооперативи, для окремих товарних груп їх частка складає: майже 100% для овочів, 95% фруктів, 90% вовни і вершкового масла, 85% сиру, 80% товарного молока і молочного порошку, 65% цукру, 60% згущеного молока. У Франції і ФРН охоплення фермерських господарств кооперативами менше, але вони реалізують на внутрішньому і зовнішньому ринках близько половини продукції аграрного сектору. Французькі кооперативи випускають і збувають на міжнародному ринку до 70% вина, значною є їхня участь у випуску спирту та оливкової олії [14, с. 15].

Розвитку кооперації сприяла також аграрна політика ЄС, яка підтримує кооперацію як найважливіший елемент організації виробництва, ринку і стабілізації цін. Розвиток аграрного сектору Франції здійснюється під безпосереднім контролем держави, яка в своїй аграрній

політиці дотримується 5 загальних принципів економічного регулювання ЄС. Кооперативи здійснюють кредитування фермерських господарств, постачання засобів виробництва, заготівлю, переробку, зберігання і збут продукції, а також підготовку необхідних кадрів, надають консультації. Кредитування сільського господарства забезпечують основним чином кооперативні банки. Кредити призначені для купівлі сільгосппідприємствами обладнання, худоби. Отримують кредити з нижчою відсотковою ставкою [1, с. 4].

Для зміцнення кооперативної основи сільського господарства визнана необхідність посилення ролі кооперативів на ринках шляхом підтримки розвитку кооперативних союзів та кооперативних груп як форм посилення захисту інтересів фермерів і споживачів продовольства від диктату монопольного агробізнесового капіталу. Союзи сільськогосподарських кооперативів — некомерційні юридичні особи, є формою об'єднання, головним чином, сільськогосподарських кооперативів [3].

На кооперативні союзи та кооперативні групи поширюються всі форми підтримки первинних кооперативів [3]. Основні форми підтримки сільськогосподарських кооперативів, про що йшлося вище, зберегли чинність у нових умовах господарювання. Водночас з розширенням сфери діяльності і функцій кооперативи одержали доступ до участі у багатьох програмах, які фінансуються бюджетами різних рівнів, як, наприклад: фінансування організації переорієнтації використання сільськогосподарської продукції на непродовольчі цілі; підтримка виробництва біопалива кооперативними заводами; фінансова підтримка придбання устаткування, безпечного для навколишнього середовища; підтримка дій по підвищенню якості кооперативної продукції; фінансова підтримка соціальних акцій кооперативів (доставка дітей до школи, утримання кооперативних садочків, водопостачання сільських поселень тощо) [3].

Науковці виділяють такі тенденції розвитку сільськогосподарської кооперації в Скандинавських країнах: 1. Кооперативний сектор займає значне місце в сільському господарстві Скандинавських країн. 2. Кооперативи в умовах конкуренції набувають рис юридичних осіб інших організаційно-правових форм. Можна спостерігати різні варіанти пристосування кооперативів до нових умов: злиття, придбання нових компаній, створення спільних підприємств, купівля акцій інших кооперативів або компаній, кооперативні угоди. Але не порушеними залишається дотримання таких принципів, як демократичність управління, свобода 35 членства, відсутність отримання прибутку як єдиної мети діяльності. 3. У Скандинавських країнах склалася багаторівнева система сільськогосподарської кооперації, у якій сільськогосподарські кооперативи об'єднано за галузевим принципом. Основними інструментами державної політики є податкові пільги, субсидії, пільгові кредити, імпорتنі збори, субсидування експорту [6, с. 34].

До прикладу, в якості нових кооперативних форм організації агробізнесу в Польщі стали ринкові організації фермерів — "групи (тобто кластери) с/г виробників", що представляють собою вертикально організовані добровільні організації, основною метою яких є спільний продаж продукції учасників. Така спільна реалізація виробленої продукції покращує ринкові позиції

членів групи (кластера), хоча й може на початку призводити до зростання цін. Засобом який регламентує діяльність таких кластерів Польщі є "Закон про с/г групу виробників та їх відносини". В ньому зазначено зокрема, що "групами с/г виробників є організації, що утворюються с/г виробниками з метою реалізації на ринку с/г продукції, виробленої фермерами, адаптації її до ринкових вимог, покращення ефективності діяльності фермерських господарств, а також якості виробленої ними продукції, захист НПС" [5, с. 44].

Варто зазначити, що у всіх розвинутих країнах кооперативи ведуть широку інформаційно-консультаційну діяльність, пов'язану з науково-дослідницькою роботою та впровадженням досягнень науки у виробничу практику. Наприклад, у Нідерландах діють кооперативні інститути з вивчення і впровадження сучасних методів годівлі худоби та птиці, інститут птахівництва, декілька центрів насінництва і широка консультаційна служба. Це свідчить про розвиток ще однієї групи системи кооперування у сільському господарстві — науково-консультаційної, яка значно полегшує працю фермера, забезпечує постійний розвиток аграрного сектору [4, с. 47].

У кожній країні ЄС притаманні свої особливості розвитку обслуговуючої кооперації. Однак наразі можна говорити про низку рис, характерних для цих країн загалом: 1. У всіх цих країнах провадиться консультаційно-інформаційна діяльність, що передбачає формування розгалуженої мережі відповідних служб, підготовку висококваліфікованих кадрів цього профілю, активне упровадження в господарську діяльність досягнень науки і техніки, обмін досвідом, високий рівень охоплення кооперативів цими послугами. 2. Сільськогосподарська кооперація розвинених країн характеризується появою нових організаційно-правових форм, ускладненням тих, що існують. Проте незмінною лишається активна позиція кооперативних об'єднань (кооперативів другого, третього рівня/кооперативів вищого рівня) у питаннях захисту (обстоювання) інтересів первинних кооперативів. Саме це значною мірою забезпечує їхні міцні позиції на ринку сільськогосподарської продукції. 3. Ключовою відмінністю кооперативів Євросоюзу є дотримання базових кооперативних принципів. Проте в умовах пристосування до мінливих зовнішніх умов ці принципи також видозмінюються (трансформуються). Зокрема принцип "одна людина — один голос" трансформується у принцип "обсяг обороту/вкладений капітал — кількість голосів" (наприклад, Ісландія, Греція, Бельгія) [6, с. 40].

Серед підвидів інформаційно-консультаційної підтримки можемо виділити підготовку кадрів та пошук кадрів відповідного профілю, консультування на всіх етапах формування і роботи кооперації: фінансова, аудиторська, маркетингова та проектна.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

За результатами проведеного дослідження, можемо визначити, що розвиток агровиробництва та інших видів виробництва сільських територій, та загалом розвиток сільських територій є пріоритетом державної

політики країн ЄС. Відбувається систематичне стимулювання інвестицій у розвиток обслуговуючих кооперативів, інновацій у агровиробництва та підвищення продуктивності виробництв і забезпечення високої якості харчових продуктів. Таке стимулювання відбувається за рахунок фінансової державної підтримки (субсидування, пільгових кредитів під окремі умови для виробників), державної допомоги в разі настання непередбачуваних ситуацій, за завдану шкоду в результаті стихійних лиха чи інших зовнішніх факторів а також підтримки інших європейських фондів, отримання грантових коштів на розвиток обслуговуючих кооперативів. Важливим аспектом державної політики і політики ЄС є інформаційна та дорадницька підтримка обслуговуючих кооперативів, зокрема навчання для керівників підприємств та їх персоналу, допомога в підготовці грантових проектів, поширення інформації та допомога в сертифікуванні.

Особливу роль у цьому відіграють профспілки та фонди підтримки. Особливості державної підтримки агросектору держав ЄС зорієнтовані на недопущення виснаження ґрунтів, стимулювання розширення діяльності обслуговуючих кооперативів, зростання продуктивності виробництв, виробництва екопродукції. Перспективними напрямками державної підтримки обслуговуючих кооперативів держав ЄС, зокрема попередження уникнення зношення земель сільськогосподарського призначення, стимулювання розвитку ековиробництва та зелених продуктів, стимулювання підвищення якості продукції кооперативів, підтримка безвідходного виробництва та соціально-спрямованого і соціально-відповідального виробництва.

Перспективними з точки зору подальших досліджень є напрацювання дорожньої карти підтримки обслуговуючої кооперації в Україні, що буде включати прямі та непрямі форми підтримки, фінансові та нефінансові інструменти.

Література:

1. Важинський Ф.А. Європейський досвід реформування аграрного сектору економіки: можливості для України: аналітична записка / Ф.А. Важинський; ДУ "Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України". — Львів, 2016. — 12 с.
2. Залуцький І. Р. Особливості державного регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні / І. Р. Залуцький. — 2016. — № 3. — С. 71—78.
3. Засади регіональної економічної політики Франції щодо розвитку сільськогосподарської кооперації: уроки для України [Електронний ресурс] // Електронний журнал "Ефективна економіка". — 2017. — Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5664>
4. Кібенко К.А. Досвід зарубіжних країн у розвитку обслуговуючої кооперації селянських господарств / К.А. Кібенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. — 2018. — № 18. — С. 44—47.
5. Ковтун О.І. Кооперативний вектор регіональної економічної політики ЄС щодо розвитку аграрного сектору: уроки для України / О.І. Ковтун // Кооперативна модель економічного розвитку в умовах глобалізації: матеріали наукової конференції професорсько-викла-

дацького складу і аспірантів. — Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2012. — С. 44—47.

6. Кучерява К.Я. Державне регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України: 25.00.02 / Кучерява К.Я. — Харків, 2017. — 227 с.

7. Пояснювальна записка до проекту закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо становлення і розвитку сільськогосподарської кооперації та її державної підтримки" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://search.liga-zakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH51B1AA.html

8. Ревуцька А.О. Кооперація як перспективний напрям розвитку агропромислових підприємств [Текст] / А.О. Ревуцька // Економічний простір. — 2014. — № 84. — С. 190—199.

9. Світові моделі підтримки сільського господарства. 2016 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2012230-svitovi-modeli-pidtrimki-sil'skogo-gospodarstva.html>.

10. Семів С.Р. Вплив вступу України до СОТ на господарський комплекс споживчої кооперації України / С. Р. Семів // Вісник Львівської комерційної академії. — Серія економічна. — Вип.к 18. — Ч. 1. — Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2005. — С. 235—239.

11. Тарасович Л.В. Кооперація як інструмент економічного зростання сільських територій та економіки в умовах децентралізації / Л.В. Тарасович // Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. — 2017. — № 16. — С. 239—244.

12. Торосян Г.А. Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація як стратегічний напрям у контексті соціально-економічного розвитку сільських територій / Г.А. Торосян // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. — 2016. — С. 45—48.

13. Ульяновченко Ю.О. Державне регулювання аграрного ринку в країнах ЄС і США: досвід для України / Ю.О. Ульяновченко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeBu/2007-2/doc/5/05.pdf>

14. Чан-хі О.С. Сільськогосподарська кооперація: зарубіжний досвід для України / О.С. Чан-хі, Н.О. Моїсчук // Международный научный журнал "Интерна-ука". — 2017. — № 2. — С. 13—18.

15. Шульга О. А. Зарубіжна практика управління розвитком сільських територій: трансформація досвіду для України / О. А. Шульга. — 2014. — С. 108—110.

16. Як живеться фермеру в Європі? Пільги, кредити й нові ринки. 2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2320798-ak-zivetsa-fermeru-v-evropi-pilgi-krediti-j-novirinki.html>

17. Яснолюб І.О. Актуальні проблеми розвитку кооперації на плодоовочевому ринку / І.О. Яснолюб [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/6.2/339.pdf>

References:

1. Vazhynskyy, F. (2016), *Yevropejs'kyj dosvid reformuvannya ahrarnoho sektoru ekonomiky: mozhlyvosti dlia Ukrainy: analitychna zapyska* [European Experience in

Reforming the Agrarian Sector of Economy: Opportunities for Ukraine (analytical note)], DU "Instytut rehional'nykh doslidzhen' im. M. I. Dolishn'oho NAN Ukrainy", L'viv, Ukraine.

2. Zalutskyj, I. R. (2016), "Features of state regulation of agricultural co-operation development in Ukraine", vol. 3, pp. 71—78.

3. Peter, M. V. (2017), "Principles of the French Regional Economic Policy on Agricultural Cooperative Development: Lessons for Ukraine", Elektronnyj zhurnal "Efektyvna ekonomika", vol. 6, [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5664> (Accessed 25 Feb 2019).

4. Kibenko, K. A. (2018), "Experience of foreign countries in the development of service cooperatives of peasant farms", Naukovyj visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu, vol. 18, pp. 44—47.

5. Kovtun, O. I. (2012), "Cooperative vector of the EU regional economic policy on the development of the agrarian sector: lessons for Ukraine", Kooperativna model' ekonomichnoho rozvytku v umovakh hlobalizatsii: materialy naukovoï konferentsii profesor's'ko-vykladats'koho skladu i aspirantiv [Cooperative model of economic development in the conditions of globalization: materials of the scientific conference of faculty and post-graduate students], Lvivska komertsijna akademiia, L'viv, Ukraine, pp. 44—47.

6. Kucheriava, K. Ya. (2017), Derzhavne rehuliuвання rozvytku kooperatsii v ahrarnomu sektori ekonomiky Ukrainy [State regulation of development of cooperation in the agrarian sector of Ukraine's economy], Kharkiv, Ukraine.

7. Ivchenko, V. Ye. (2017), "Explanatory note to the draft law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Formation and Development of Agricultural Cooperatives and Its State Support", available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH51B1AA.html (Accessed 25 Feb 2019).

8. Revutska, A. O. (2014), "Cooperation as a promising direction for the development of agro-industrial enterprises", Ekonomichnyj prostir, vol. 84, pp. 190—199.

9. Ukrinform.ua (2016), "World models of agriculture support", available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2012230-svitovi-modeli-pidtrimki-sil'skogo-gospodarstva.html> (Accessed 25 Feb 2019).

10. Semiv, S. R. (2005), "The Impact of Ukraine's Accession to the WTO on the Economic Complex of Consumer Cooperatives in Ukraine", Visnyk Lvivskoyi komercijnoyi akademii, vol. 18, no. 1, pp. 235—239.

11. Tarasovych, L. V. (2017), "Cooperation as an instrument of economic growth in rural areas and economies in a context of decentralization", Mykolaivskij natsionalnyj universytet imeni V.O. Sukhomlynskoho, vol. 16, pp. 239—244.

12. Torosian, H. A. (2016), "Agricultural service cooperatives as a strategic direction in the context of socio-economic development of rural areas", Naukovyj visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu, pp. 45—48.

13. Ulianchenko, Yu. O. (2007), "State regulation of the agrarian market in the EU and the USA: experience for Ukraine", available at: [http://www.nbu.gov.ua/e-](http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeBu/2007-2/doc/5/05.pdf)

[journals/DeBu/2007-2/doc/5/05.pdf](http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeBu/2007-2/doc/5/05.pdf) (Accessed 25 Feb 2019).

14. Chan-khi, O. S., (2017), "Agricultural cooperation: foreign experience for Ukraine", Mezhdunarodnyj nauchnyj zhurnal "Ynternauka", vol. 2, pp. 13—18.

15. Shulha, O. A. (2014), "Foreign practice of rural development management: transformation of experience for Ukraine", pp. 108—110.

16. Ukrinform.ua. (2017), "How does a farmer live in Europe? Benefits, loans and new markets" available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2320798-ak-zivetsa-fermeru-v-evropi-pilgi-krediti-j-novi-rinki.html> (Accessed 25 Feb 2019).

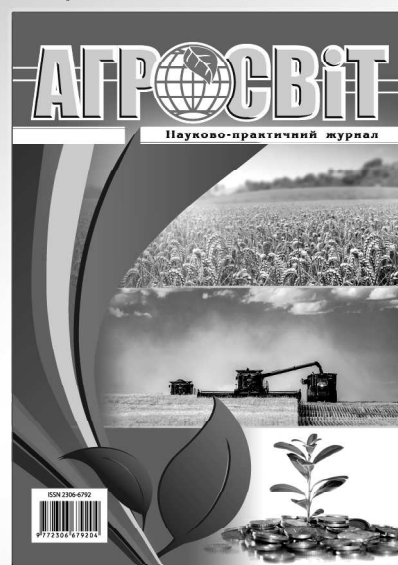
17. Yasnoliub, I. O. (2013), "Actual problems of development of cooperation in the fruit and vegetable market", available at: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/6.2/339.pdf> (Accessed 25 Feb 2019).

Стаття надійшла до редакції 04.03.2019 р.

АГРОСВІТ

www.agrosvit.info

Передплатний індекс: 23847



Виходить 24 рази на рік

**Видання включено до переліку
наукових фахових видань України
з ЕКОНОМІКИ**